

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

УДК 44 (477) «5–1 ст. до н.е.»

М.В.СКРЖИНСЬКА *

ЗАХИСТ ТЕРИТОРІЇ ОЛЬВІЇ ТА ХЕРСОНЕСА В V–I ст. до н.е.

Простежено схожість і різницю методів боротьби греків зі скіфами й іншими племенами, що зазіхали на території античних Ольвії та Херсонеса, двох сусідніх грецьких колоній у Північному Причорномор'ї. Виявлено причину невдачі облоги Ольвії македонським полководцем Зопіріоном. З'ясовано, чому Херсонес, на відміну від Ольвії, не зміг відкупитися грішми й дарунками від загрози нападу скіфів, які жили на Таврійському півострові.

Ключові слова: античність, Північне Причорномор'я, греки, скіфи, похід Зопіріона, Понтійське царство.

Ольвія і Херсонес, дві грецьких колонії на північних берегах Чорного моря, постійно підтримували дружні відносини, про що свідчать написи, які збереглися. Наприклад, почесні декрети на честь херсонеситів Аполлонія і його синів, котрі надавали Ольвійській державі матеріальну підтримку в III ст. до н.е. (НО, 28), або запрошення ольвіополіта Нікерата як третейського судді, щоб розв'язати суперечку між громадянами Херсонеса, котра сталася в II ст. до н.е. (IOSPE I². 34; див. також НО. 26 та IOSPE I². 345). Деякі вчені висловлювали припущення щодо воєнного зіткнення Ольвії з Херсонесом у Північно-Східному Криму, де на початку IV ст. до н.е. ольвіополіти начебто почали освоювати нові землі. Однак дослідження археологів останніх років не підтверджують припущення того, що на заході Таврійського півострова частину поселень заснували вихідці з Нижнього Побужжя, а руйнування сільських садиб тепер не пов'язують з воєнним конфліктом двох сусідніх грецьких колоній, бо дружні зв'язки між ними не переривались¹.

Майже весь час свого існування Ольвія і Херсонес змушені були захищатися від своїх войовничих сусідів і племен, які приходили до Північного Причорномор'я зі Сходу і Заходу. Форми захисту багато в чому були схожими, але через різне географічне розташування та інші причини вони мали власні особливості.

* Скржинська Марина Володимирівна – доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ, відділ історії України середніх віків та раннього нового часу
E-mail: kij@bk.ru

¹ Херсонес Таврический в третьей четверти VI – середине I вв. до н.э. – К., 2005. – С.105–109.

Відомості щодо захисту територій Ольвії й Херсонеса складаються зі звіток матеріальних, епіграфічних і писемних джерел. До числа перших відносяться знахідки зброї, залишки захисних споруд і сліди пожеж та руйнувань. Вони свідчать про існування війська у грецьких колоністів, захисних стін і башт, про збройні зіткнення з противником. Про те, хто були вороги і якими, не завжди воєнними діями греки оберігали свої поліси, свідчили епіграфічні й писемні пам'ятки.

Найдавніша серед них «Історія» Геродота, в якій записана ольвійська новела про скіфського царя Скіла, котрий правив у середині V ст. до н.е. Він неодноразово розміщував своє військо у передмісті Ольвії, а сам на якийсь час прямував до міста, оточеного стінами і баштами. Там він без відома співвітчизників вів грецький спосіб життя: ходив не в національному, а в грецькому одязі, збудував гарний дім, мав дружину гречанку і став шанувати грецьких богів. Один ольвіополіт, переслідуючи якісь свої цілі, провів кількох скіфів на башту, звідкіля вони побачили на власні очі, як їх цар бере участь у процесії шаленої юрби городян, шанувальників Діоніса (Нер. IV, 79). Таким чином, нині відомо, що Ольвія захищала свою територію оборонними спорудами вже в V ст. до н.е. Крім того, з великою мірою ймовірності можна думати, що Скіл брав у ольвіополітів кошти для розкішного життя за грецьким зразком, а у випадку відмови цар міг загрожувати нападом скіфського війська, яке стояло біля стін міста.

Ольвійська історична новела, записана Геродотом, в поєднанні з інтерпретацією археологічних джерел послужили підставою частині дослідників говорити про те, що в середині V ст. до н.е. скіфи встановили постійний економічний контроль над Ольвією². Однак при ближчому розгляді джерел ані археологічні пам'ятки, ані монети, що нібито свідчать про скіфський протекторат, ані аналіз тексту батька історії не підтверджують цієї гіпотези. Ґрунтовний аналіз припущення щодо скіфського протекторату і докази його помилковості наведені в колективній монографії «Ольвія», написаній співробітниками античного відділу Інституту археології НАН України³. Результати археологічних досліджень в основному свідчать про мирні контакти із сусідами, а з розповіді Геродота можна зробити висновок, що в окремих випадках ольвіополіти дійсно робили скіфським правителям грошові або інші дарунки.

У V ст. до н.е. херсонесити, так само, як і ольвіополіти, також почали зводити оборонні споруди. Вони не лише оточували місто, а й захищали найдавніші сільськогосподарські угіддя колоністів на Маячному півострові. Адже, на відміну від Нижнього Побужжя, де численні поселення й міста Ольвія і Борисфен зайняли землі, що раніше нікому не належали, херсонесити витіснили таврів з плодючого Маячного півострова і нажили ворогів на найранішому етапі колонізації. Про піратські напади таврів на греків уже в V ст. до н.е. відомо з «Історії» Геродота (Нер. IV, 103). Тому Херсонесові доводилось вже у

² Карышковский П.О. Монеты Ольвии. – К., 1988. – С.49–50; Виноградов Ю.Г. Политическая история Ольвийского полиса. – Москва, 1989. – С.104–107.

³ Ольвия: Античное государство в Северном Причерноморье. – К., 1999. – С.151–154.

класичний період захищатися стінами і баштами не лише з боку суходолу, а й з боку моря⁴.

Джерела свідчать про те, що з часу заснування цих колоній Ольвія та Херсонес успішно і самостійно долали загрози з боку сусідів, а Ольвія змогла навіть витримати облогу македонського війська. Наступні три століття виявилися набагато складнішими і навіть трагічними для Ольвії. Цю добу в науковій літературі називають еллінізмом, що починається з часу після смерті Олександра Македонського в 323 р. до н.е., коли при розпаді його імперії утворилося кілька великих держав. Кінець настав у 30 р. до н.е., коли Рим підкорив своїй владі Птолемеївський Єгипет, останню велику з тих держав.

Початок елліністичної доби ознаменувався періодом найвищого розквіту Ольвійської та Херсонеської держав, що посіли тоді найбільшу територію за увесь час їх існування. Кордони херсонеської хори, яка раніше займала лише Гераклеїський півострів, просунулись далеко західним узбережжям Таврії. У другій половині IV ст. до н.е. Херсонес включив до свого складу Калос Лімен і раніше незалежну іонійську колонію Керкінітиду, що все частіше зазнавала загрози нападу скіфів. Об'єднання під егідою Херсонеса сталося мирним шляхом, певно, на ґрунті обоюдної угоди, в якій закріплювались спільність території, законів, громадянства, порядок обиравання магістратів та ін.⁵ Це підтверджується словами присяги громадян, котрі зобов'язувались однаково захищати Херсонес, Керкінітиду, Калос Лімен та інші укріплені пункти (IOSPE I². 401). Про це також свідчать тогочасні написи, в яких ідеться про те, як херсонесити відвойовували у скіфів ці захоплені варварами міста, тобто повертали свої давні володіння.

На Тарханкутському півострові, що став північною окраїною херсонеських володінь, греки будували монументальні споруди з бойовими баштами; подібні споруди з'явилися і поблизу Херсонеса, на Гераклеїському півострові. Одні з них стояли ізольовано, інші об'єднувались у блоки по три – чотири баштових споруди, які утворювали міцні оборонні вузли⁶. Їх спорудження, що вимагало немалих витрат, вказує на наявність постійної зовнішньої загрози, а сліди руйнувань на подібних садибах свідчать про те, що варварам у ряді випадків вдавалося долати укріплення⁷. Адже грабунки стали головним джерелом добробуту кочовиків.

Про зростання воєнної загрози Ольвії з боку скіфів у IV ст. до н.е. красномовно свідчать написи про зведення оборонних стін і башт. В одному віршованому написі йдеться, що Еврисиній спорудив за власні кошти башту і присвятив її Зевсу Визволителю, а з іншого напису того століття дізнаємося про комісію з п'яти будівничих, котрі опікувались ремонтом стіни й башт⁸. Тому можна зробити висновок, що ці споруди могли постраждати від нападів ворогів, а попередня система оборони потребувала розширення.

⁴ Херсонес Таврический... – С.72, 77, 82.

⁵ Кутайсов В.А. Керкинитиды в античную эпоху. – К., 2004. – С.114.

⁶ Виноградов Ю.Г., Щеглов А.Н. Образование территориального Херсонесского государства // Эллинизм: экономика, культура. – Москва, 1990. – С.328–330.

⁷ Херсонес Таврический ... – С.210.

⁸ Виноградов Ю.Г. Политическая история... – С.138–139.

Ремонт і будівництво нових оборонних споруд Ольвія проводила аж до початку I ст. до н.е., про що свідчать кілька написів (IOSPE I². 32, 179, 183)⁹. Це підтверджується також архітектурними залишками, за якими можна зробити висновок, що ольвійські стіни мали висоту 8–10 м, а башти – близько 12 м. За такими стінами ховались навіть найбільші міські храми, що сягали висоти 11 м, і, певна річ, житлові будинки, більшість яких була одноповерховими і не перевищували у висоту 5–6 м¹⁰. За стінами міста укривалось й сільське населення округи Ольвії. На її хорі знайдені укріплені садиби, але в набагато меншій кількості, ніж на території Херсонеської держави¹¹. Сліди руйнування сільських поселень еліністичного часу багато разів виявлялись археологами, котрі встановили, що велика хора Ольвії перестала існувати на середину III ст. до н.е.¹²

В останню третину IV ст. до н.е. Ольвії довелось захищатись не лише від сусідів. Макробій у свою працю «Сатурналії» (I, 11, 33) включив різноманітні факти з втрачених тепер творів древніх письменників. Серед прикладів доблесті рабів, котрі одержавши звільнення, мужньо захищали країну від неприятелів, Макробій коротко описав осаду Ольвії Зопіріоном у 330 р. до н.е. Цей полководець з числа воєначальників Олександра Македонського намагався виконати план царя, який бажав, серед інших земель підкорити області, населені гетами і скіфами. Його військо оточило Ольвію, але її жителі змогли витримати облогу, тому що збільшили число захисників міста, дарувавши свободу рабам. Ольвіюполіти також наділили правами громадянства іноземців, котрі мешкали в місті, а багатьом полегшили їх тяжкі боргові зобов'язання.

Зіставивши ці свідчення з матеріалами археологічних розкопок, можна з упевненістю говорити про те, що місто не було здобуте ворогом, та поселення на хорі дуже постраждали, що завдало сильної шкоди державі¹³. Водночас незрозуміло, як невелика Ольвія змогла протистояти македонському війську, яке налічувало, за словами Юстіна (XII, 16), 30 000 воїнів.

В античній літературі не збереглося відомостей про те, чому Зопіріону знадобилося захопити Ольвію, і чи воював він з іншими грецькими полісами в Північному Причорномор'ї. На це питання немає відповіді й у працях сучасних дослідників. Мені видається можливим уявити такий план Зопіріона. Він намагався зробити Ольвію своїм головним опорним пунктом у поході на Скіфію. Адже в уяві греків Ольвія знаходилась у центрі південного кордону Скіфії (Her. IV, 17), а, головне, поблизу цього міста зливались Гіпаніс і Борисфен, дві найбільші скіфські річки. По них можна було б проникнути вглиб країни на кораблях, про які згадується в повідомленнях про походи Зопіріона.

⁹ Крапивина В.В., Диотроптов П.Д. Надпись наместника Митридата VI Евпатора из Ольвии // Вестник древней истории. – 2005. – №1. – С.68.

¹⁰ Крыжицкий С.Д. Архитектура античных государств Северного Причерноморья. – К., 1993. – С.108–110 (рис.66, 67, 69, 72).

¹¹ Крыжицкий С.Д., Буйских С.Б., Бураков А.В., Отрешко В.М. Сельская округа Ольвии. – К., 1989. – С.124.

¹² Ольвия... – С.221.

¹³ Отрешко В.М., Буйских С.Б. Основные этапы развития сельской округа Ольвии доримского времени // Ольвийские древности. – К., 2009. – С.140.

Освічені сучасники Зопіріона і сам полководець добре пам'ятали розповіді Геродота й інших письменників про невдалий похід царя Дарія на скіфів кінця IV ст. до н.е. Персидське військо тоді рухалось суходолом від Гелеспонта, переправилося через Істр і на всьому дальшому довгому шляху не мало можливості дати генеральну битву, тому що кочові скіфи весь час відступали, заманюючи противника вглиб країни, при цьому на шляху персів вони спалювали всю рослинність і засипали колодязі й інші джерела води. Тому виснажене військо, вичерпавши запаси продовольства і води, змушене було залишити, здавалось, завойовані землі. Цей невдалий досвід покорення Скіфії примусив Зопіріона вибрати іншу тактику проникнення на землі войовничих племен Північного Причорномор'я. Полководець вирішив відправитися до Скіфії морем, зробивши своїм оплотом Ольвію, розмістити там своє військо і висилати військові загопи по річках вглиб країни, маючи надійний тил за укріпленнями міста.

Мабуть, Зопіріон послав до Ольвії на кораблях лише частину свого війська і через послів виклав ольвіюполітам свій план. Загрожуючи військовою силою, він бажав примусити місто змиритися з відведеною йому долею: там треба було розташувати македонське військо, а городянам визнати себе васалами македонського царя. Проте ольвіюполіти не побажали прийняти умови Зопіріона і стали противитися. Вони тримали оборону за стінами і баштами міста, а його не захищену укріпленнями частину біля річки обороняли від ворога військові кораблі, про існування яких відомо з більш пізнього за часом декрету Антестерія. Цей багатий ольвіюполіт у третій чверті III ст. до н.е. за власний рахунок відремонтував військові судна і збудував новий військовий корабель¹⁴. Дізнавшись про неможливість заволодіти Ольвією при допомозі надісланого ним військового контингенту, Зопіріон на кораблях попрямував до непокірного міста з усім своїм військом. Напевно, тоді армія разом зі своїм полководцем потонула під час шторму; про їх загибель у морі згадували Юстин і Курцій (Just. II, 3, 4; Curt. X, 1, 44). Тому був втрачений сенс подальшої облоги Ольвії, і ворог відступив.

Звільнення рабів і прощення боргів, напевно, було пов'язане не лише з недостатньою кількістю ольвійських воїнів. Це робило лояльними ті шари населення, що сподівалися на можливу зміну своєї участі з приходом македонян і могли навіть виявитися зрадниками, які сприяли ворогові. Відомо, що до таких заходів вдавалися під час небезпеки й інші грецькі поліси. Приклади цього з історії Афін і Спарти наводить Макробій.

Протягом свого існування Ольвії доводилося постійно захищатись від нападів різних варварських племен. І знову, як відомо з декрету Протогена (IOSPE I². 32), вживалися заходи до списання чи відстрочки боргів громадян. У другій половині III ст. до н.е. ольвіюполіти часто захищали територію своєї держави не військовими засобами, а платою за недоторканість великими грошовими сумами і дарунками, що їх посли передавали вождям і знаті різних племен, які загрожували полісу; про це згадано в декреті Протогена. Зокрема, там ідеться про те, що ольвійські посли везли із собою гроші й коштовні дарунки.

¹⁴ *Отрешко В.М., Буйських С.Б.* Основные этапы развития сельской округи Ольвии доримского времени. – С.140.

При цьому в їх кількості не можна було помилитися, щоб не викликати гнів місцевого царька, як це сталося під час посольства Протогена й Аристократа до Сайтафарна. Вони привезли 900 золотих і подарунки, які видалися надто скромними. Розгніваний цар виступив у похід на Ольвію, тому його довелося ублажати новою, більшою даниною.

Воєнний флот успішно захищав Ольвію від нападів ворогів з боку річки. Він вистояв у битві з кораблями Зопіріона і відбивав набіги варварів, у яких не було справжніх воєнних суден. Про те, як виглядали ольвійські бойові кораблі з таранами на носі, відомо за графічними малюнками з різних міст Північного Причорномор'я¹⁵. Під час бою вони маневрували за допомогою гребців на веслах, а в походах користувалися парусами.

Взимку на кілька місяців лід сковував Гіпаніс і тоді піше військо ворога могло наступати на місто з незахищеної стінами і баштами річкової сторони. Такі напади на Ольвію варвари стали практикувати в елліністичні часи, коли набіги здійснювали не лише найближчі сусіди. У середині III ст. до н.е. племена кельтів, просуваючись на схід, розорили поселення на ольвійській хорі на правому березі Гіпаніса, сліди цього руйнування виявлені археологами¹⁶. У декреті Протогена зазначено, що ольвіополіти дізналися про об'єднання галатів і скіфів для нападу на місто взимку. У другій половині III ст. до н.е. подібні дії варварів примушували ольвіополітів шукати кошти для будівництва оборонних споруд уздовж річки.

У кінці II ст. до н.е. з метою захисту територій Ольвії й Херсонеса від ворога ольвіополіти звертаються за допомогою до царя Понта Мітрідата Євпатора. Він охоче дав їм воїнів, розмістив у місті свою залозу, що захищала Ольвію від набігів варварів. Так цар одержав можливість використовувати це місто як форпост у боротьбі з Римом¹⁷.

Свідчення про відносини Ольвії з Понтійським царством містяться у двох написах. Перший відноситься до початкового періоду зв'язків між цими державами на межі II–I ст. до н.е. (IOSPE I². 35). Тоді на кораблі з південного берега Понта були довезені провіант, гроші, зброя, а також поповнення для загону лучників, які були на службі в Мітрідата і послані ним до Ольвії¹⁸. В іншому написі йдеться про те, що в 78 р. до н.е. було здійснено ремонт або будівництво нової частини міської стіни за розпорядженням намісника царя Мітрідата. Згадка про намісника свідчить, що Ольвія в перші десятиліття I ст. до н.е. входила до складу Понтійського царства, її суверенітет був суттєво обмежений, а місто управлялось надісланим стратегом понтійського царя¹⁹.

У II ст. до н.е. скіфи посилили натиск не лише на сільськогосподарську округу Херсонеса, а й почали загрожувати самій столиці. На відміну від Ольвії, херсонесити не мали можливості відкупитися від скіфів, тому що в

¹⁵ Петерс Б.Г. Морское дело в античных государствах Северного Причерноморья. – Москва, 1982. – Рис.1–5.

¹⁶ Крыжицкий С.Д., Буйских С.Б., Бураков А.В., Отрешко В.М. Сельская округа Ольвии. – С.101.

¹⁷ Жебелев С.А. Северное Причерноморье. – Москва; Ленинград, 1953. – С.2–85.

¹⁸ Виноградов Ю.Г. Политическая история... – С.253–256.

¹⁹ Крапивина В.В., Диотроптов П.Д. Надпись наместника... – С.67–73.

тих були інші цілі у війнах з еллінами. Племена, які нападали на Ольвію, прагнули завладіти лише багатствами й різними матеріальними предметами, але в їхні цілі не входило загарбання земель. Скіфи ж, що населяли степи Таврії, в елліністичну добу перебували на іншій стадії суспільного розвитку. На межі III–II ст. до н.е. вони переходили від кочового до осілого способу життя, за якого багато з них ставали землеробами²⁰. Для цього їм були потрібні плодючі землі, а такі, готові для вирощування різних культур, знаходились у Херсонесській державі. Регулярні напади скіфів на хору Херсонеса почалися на початку III ст. до н.е., про що свідчать знайдені археологами сліди руйнувань одних сільських садиб і укріплення оборонних споруд на інших грецьких поселеннях²¹.

Херсонесити, які раніше самостійно відбивали напади таврів і скіфів, почали часто зазнавати поразок, а тому шукають союзників у протистоянні з воєвничими сусідами. Греки знайшли їх у сарматах, давніх ворогах скіфів, а також уклали угоду про взаємодопомогу з Понтійським царством на південному березі Чорного моря, що набирало все більшої сили.

З одного напису, частково збереженого часом (IOSPE I². 402), відомо, що в 179 р. Херсонес уклав договір з понтійським царем Фарнаком. У тексті йшлося про зобов'язання понтійської влади надавати йому допомогу під час нападів варварів²². У нас немає жодних відомостей про те, як виконувався цей договір, і якою саме була допомога Херсонеса. Але судячи з того, що скіфи успішно займали все нові землі дальньої херсонеської хори, допомога Понта не була особливо ефективною.

Свідчення допомоги сарматів херсонеситам є розділ з «Воєнних хитрощів» Поліена (V, 56), де розповідається про розгром скіфів загоном сарматської цариці Амаги. Поліен запозичив з невідомого нам джерела переповідання херсонеської історичної новели, в якій мовиться, як воєвничча сарматська цариця позбавила Херсонес від загрози підкорення скіфам. Імовірно, на прохання херсонеситів Амага із загоном у кількості 120 воїнів надзвичайно швидко, маючи підмінних коней, пододала за одну добу 1200 стадіїв і з'явилася біля палацу скіфського царя, котрий не підозрював можливого нападу. Завдяки несподіваному набігові сармати змогли винищити сторожу, самого царя та його оточення. Скіфи повірили, що з Амагою прийшло чимале військо, тому цариця легко добилася повернення херсонеситам відвойованої у них частини країни, а також вручила владу синові вбитого нею скіфського царя, котрий дав обіцянку не нападати на сусідніх еллінів і варварів.

Сучасні вчені визнають, що в цій херсонеській новелі відбилися відомі з інших джерел короткі відомості про союзницькі стосунки Херсонеса із сарматськими правителями на межі III–II ст. до н.е. (Polyb. XXV. 2, 12)²³. Однак допомога сарматів була нетривалою. Тому що в кінці II ст. до н.е. значна їх частина,

²⁰ Пуздровский А.Е. Очерк этносоциальной истории Крымской Скифии во II в. до н.э. – III в. н.э. // Вестник древней истории. – 1999. – №4. – С.109–110.

²¹ Сапрыкин С.Ю. Гераклея Понтийская и Херсонес Таврический. – Москва, 1986. – С.143, 155–156.

²² Там же. – С.211–213.

²³ Херсонес Таврический... – С.236.

яка звалася роксоланами, стала союзниками скіфів і разом з ними, як відомо з декрету Діофанта, брала участь у походах на Херсонес (IOSPE I². 352).

На середину II ст. до н.е. скіфи відібрали у Херсонеса територію північно-західного Криму, зруйнували тамтешні поселення і садиби, а на їх місці вибудували власні фортеці²⁴. Захопивши дальню хору Херсонеса, варвари почали загрожувати столиці держави і нападати на її ближню округу, що підтверджується знайденими археологами слідами загибелі садиб на Гераклеїському і Маячному півостровах²⁵. У цей час мешканці деяких сільськогосподарських поселень залишили свої садиби, розуміючи, що вони не зможуть протистояти скіфським набігам²⁶. Із декрету на честь Діофанта відомо, що скіфське військо підступило до стін міста. Археологічні розкопки свідчать, що тоді містяни спішно зміцнювали оборонні споруди і через труднощі підвозу будівельних матеріалів використовували кам'яні надгробки IV–III ст. до н.е., що знаходились на найближчій до стін ділянці міського некрополя²⁷.

У кінці II ст. до н.е. понтійський цар зіграв вирішальну роль у звільненні Херсонеса від скіфської загрози. Завдяки знахідці великого напису з текстом почесного декрету Діофанта стало відомо, що херсонесити знову звернулися за допомогою до понтійського царя, яким тоді був ще молодий Мітрідат VI Євпатор. Завдяки переговорам були вироблені умови, на яких цар погодився послати своє військо битися зі скіфами. Херсонес зобов'язався увійти до складу Понтійського царства на правах автономного поліса і на постійній основі розмістити в себе гарнізон понтійського війська²⁸. Переговори, які завершилися взаємовигідною угодою, вів присланий Мітрідатом посол, на честь успішної діяльності якого херсонесити видали почесний декрет. У ньому йшлося про даруванні послу прав громадянства і низки привілеїв, що поширювались і на його нащадків (IOSPE I². 349)²⁹.

У 113 р. до н.е., виконуючи умову договору, на допомогу херсонеситам прибуло понтійське військо Діофанта, щоб відбити наступ скіфів на чолі з царем Палаком, який підступав уже до стін Херсонеса. Понтійський полководець здобув перемогу над скіфами і таврами, що їм допомагали. Для забезпечення безпеки міста Діофант збудував фортецю, названу Євпаторією на честь царя Мітрідата Євпатора (Strab. VII, 3, 7). Вона була розташована в околицях сучасної Балаклави і стала форпостом у боротьбі з таврами, союзниками скіфів³⁰.

По тому, як Херсонес опинився в безпеці, Діофант через якийсь час здійснив переможний похід проти скіфів, заволодівши їх фортецями Хабеї й Неаполь. Скіфи визнали владу понтійського царя. Однак уже через рік вони відмовилися від своїх обіцянок, уклали союз із сарматським племенем роксоланів і почали загрожувати Херсонесу. Тому Мітрідат знову послав у Тавріку

²⁴ Щеглов А.Н. Северо-Западный Крым в античную эпоху. – Ленинград, 1978. – С.131.

²⁵ Там же. – С.133; Кругликова И.Е. Земельные наделы херсонеситов на Гераклеїском полуострове // Краткие сообщения Института археологии. – Вып.168. – Москва, 1981. – С.11–15.

²⁶ Сапрыкин С.Ю. – Гераклея Понтийская... – С.214.

²⁷ Щеглов А.Н. Северо-Западный Крым... – С.131; Античная скульптура Херсонеса. – К., 1976. – №161, 164, 166, 167, 179, 189, 191.

²⁸ Сапрыкин С.Ю. Гераклея Понтийская... – С.213.

²⁹ Соломоник Э.И. Новые эпиграфические памятники Херсонеса. – К., 1973. – С.13–17.

³⁰ Херсонес Таврический... – С.248–255.

військо на чолі з Діофантом. Він і цього разу став переможцем у генеральній битві з військом скіфського царя. Як сказано в декреті на честь Діофанта, зі скіфських піхотинців майже ніхто не вцілів, а серед вершників пощастило врятуватися лише небагатьом. Далі понтійські та херсонеські воїни заволоділи скіфськими фортецями, Скіфія знову стала васально залежною від Мітрідата. Це забезпечило безпеку херсонеситів аж до втрати могутності державою понтійського царя, переможеного римлянами в 63 р. до н.е., коли він завершив життя самогубством.

Після поразки Мітрідата Ольвія в межах 70–60-х рр. до н.е. вже ніколи не змогла знайти сильного захисника і в середині I ст. до н.е. була повністю розорена кількома набігами гетів. За словами Діона Хрисостома (Or.XXVI, 4), життя в місті надовго перервалось і відновилося лише в I ст. н.е. Так трагічно завершився елліністичний період мілетської колонії на північній окраїні ойкумени.

Втрата могутності Понтійським царством не настільки серйозно відбилася на долі Херсонеса, що вже в середині I ст. до н.е. зумів заручитися підтримкою Римської імперії. Римляни зробили Херсонес своїм головним опорним пунктом у Північному Причорномор'ї, розмістили там постійну військову залогу і захищали місто від варварів аж до другої половини III ст. н.е.

Скорочення

НО – «Надписи Ольвии»

IOSPE I² – *Latyshev B. Inscriptiones orae septentrionalis Ponti Euxini. – Petropoli, 1916*

In this work author traced the similarity and difference of struggle methods between Greeks with Scythians and other tribes, which encroached the areas of antique Olbia and Chersonesus (two neighbouring Greek colonies on the Northern Black Sea Coast). The reason of unsuccessful Olbia siege by Macedonian commander Zopyrion is revealed. In addition, in the article covered the cause why Chersonesus, unlike Olbia, could not buy off from threat of attack of Scythians that lived at the Tauride peninsula.

Keywords: *antiquity, Northern Black Sea Coast, Greeks, Scythians, Zopyrion's campaign, Kingdom of Pontus.*

